

נושא העבודה
מעמדו של עבריין שריצה עונשו

תאריך: ינואר 2017

העבודה הינה מוגשת בחסות העמותה של
נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

בעבודה זו אעסוק בנושא שבחרתי לחקור- מעמדו של עבריין שריצה את עונשו.

הסיבה לבחירת הנושא שלי הינה האהבה והסקרנות למשפט הפלילי. במשך

שלוש השנים בהם אני לוקחת חלק ב"נוער שוחר משפט עברי", רבים יעידו על

כך שהשיעורים בהם הבעתי עניין, התלהבות וסקרנות היו השיעורים על

המשפט הפלילי.

מאז ומתמיד סיקרן אותי לדעת איך עבריין ממשיך את חייו כאשר
משתחרר לחופשי, האם חיינו מתנהלים כרגיל? האם חלים על העבריין מגבלות
מסוימות? האם לכל סוגי העבריינים ישנם אורח חיים דומה לאחר שחרורם
מהכלא?.. אלו שאלות שאענה עליהן בהמשך העבודה:)

לפי דעתי האישית, נושא זה הינו בין הנושאים היותר מעניינים ומרתקים
ש"נוער שוחר משפט עברי" יכל להציע עבור תלמידיו, ומקווה שאצליח להביא
לידי ביטוי את האהבה שלי והסקרנות שלי לנושא, בעבודה זו.

תוכן העניינים

4.....	מבוא
	המשפט העברי:
6.....	היחס לעבריין בעת ריצוי העונש
7-13.....	החזרה בתשובה
14.....	סוגיות
15.....	סיכום כללי של הנושא

המשפט הישראלי:

- 17-19..... חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים.
- 20-26..... פסיקה+ נספחי פסיקה.
- 27..... השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי.
- 28..... ביבילורגפיה.

מבוא

בעבודה זו אעסוק במשפט העברי ובמשפט הישראלי-ובהשוואה של שני

הנושאים יחדיו.

עבודה זו תכלול בתוכה את נושא התשובה וביחס הנדרש לעבריין שריצה את

עונשו ובמיוחד בעיקרון שיקום העבריין שעמד לדין ← ריצה את עונשו

← וחזר למוטב .

בין השאר אענה על השאלות הבאות:

*האם אדם שריצה עונשו יכול לשוב לתפקיד קודם בו שימש?

*האם אדם שריצה עונשו יכול לשמש בכל תפקיד שיבחר?

*האם עצם העובדה שהוא חטא בעבר, צריכה ללוות אותו בכל אשר יפנה

ותקבע את גורלו בעתיד?

*האם כוחה של התשובה פותרת מעונש?

במשפט הישראלי נכלל חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, שבא להסדיר את

ניהול המרשם של הרשעות, עונשים והחלטות אחרות במשפטים פליליים-ואת

דרכי מסירת המידע מן המרשם.

ישנו משפט קצר שמביע באופן חד וברור את הנושא במשפט העברי, אך רעיונו תקף

בחלקו גם למשפט הישראלי, והוא:

"משלקה-הרי הוא כאחיר" (משנה מכות, ג', טו)-מתוך כך אנו נבין שהתשובה לא

רק משקמת את העבריין, מוחקת את העבר ופותחת דף חדש בחייו, אלא יותר

מכך-מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים את יצרם.

המשפט העברי

היחס לעבריין בעת ריצוי העונש:

מאז ומתמיד החברה האנושית נזקקה לשכר ולעונש. העונש שנחשב לקשה ביותר היה עונש המוות, אולם בדורות האחרונים, ברוב המדינות הנאורות בוטל עונש זה ולא נותר אלא במקרים חריגים. התחליף לעונש המוות כמו לעונשים אחרים, נמצא בעונש המאסר התופס מקום רחב בין דרכי הענישה הקיימות כיום.

השימוש באמצעי המאסר במשפט העברי, עבר שלבים שונים של התפתחות.

בין דרכי הענישה המצויים במקרא, לא נמצא את עונש המאסר. במשך הזמן, הורחב השימוש בעונש זה גם במערכת המשט העברי, אך מאסר ממושך הופעל, אם בכלל, רק במקרים חריגים. במהלך העבודה ננסה להבין מבחינה רעיונית מדוע עונש המאסר לא תפס מקום רחב במערכת המשפט העברי, נראה את ההקפדה על כבוד האדם בעת ריצוי העונש ולבסוף נראה את היחס שיש לנהוג כלפי העבריין בעת ריצוי העונש.

החלק הנוכחי עוסק בחזרה בתשובה, כלומר בתיקון חטאיו של האדם ובשובו לדרך הישר. המשפט העברי דורש מן החברה לעזור לאדם לחזור בתשובה ולא להקשות עליו את ההשתלבות מחדש בחברה..

בתנ"ך...

"מעמדו של עבריין שריצה את עונשו בא לידי ביטוי בתנ"ך באופן הבא:

כיוון שלקה הרי הוא "כאחיר"-

העיקרון הוא שמי שקיבל את עונשו שוב אינו בגדר עבריין אלא בגדר "אחיר".

זאת לומדים חכמים מן הפסוק "ונקלה אחיך לעיניך" (דברים כה, ג')

ה"ספרי" מדייק מלשון המקרא את ההבדל בין כינויו של העבריין לפני שנענש

20לבין כינויו אחרי שנענש

כל היום קורא אותו הכתוב רשע, שנאמר: 'והיה אם בן הכות הרשע' [דברים כה, ב];

"אבל משלקה, הכתוב קוראו אחיך, שנאמר: 'ונקלה אחיך

שינוי מעמדו של העבריין מן רשע למעמד אחיך נעשה עם קבלת עונש המלקות.

אין המקורות מזכירים במפורש שיש צורך בדברים נוספים לשם כך, ואין נדרשת

כאן הוכחה שלאחר קבלת העונש, חזר העבריין בתשובה, התחרט על מעשיו

ואף קיבל על עצמו להיטיב את דרכיו דיו שיקבל את עונשו כדי שייקרא אחיך.

1

"רשעת הרשע לא יכשל בה שובו מרשעו"

הרעיון בדבר האפשרות להינתק מן החטא אינו מובן מאליו. בספר יחזקאל הוצג

רעיון התשובה לעומת ההשקפה המסולפת, הגורסת שאדם שחטא אין עוד

תקנה לנפשו: "ואתה בן אדם אמר אל בית ישראל כן אמרתם לאמר כי פשעינו

²¹וחטאתינו עלינו, ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה

אמר אליהם, חי אני נאם ה' א-להים אם אחפוץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע

מדרכו וחיה. שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. ואתה בן

---

²⁰ ספרי, תצא, פסקה עו

אדם אמר אל בני עמך: צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו ורשעת הרשע לא יקָשֶׁל בה ביום שובו מרשעו וצדיק לא יוכל לחיות בה ביום חטאתו" (יחזקאל לג- יב')

הונאת דברים:

זכרת עברו של עבריין ששב יש בה גם משום איסור תורה של הונאת דברים. את הפסוק: "לא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה, יד), פירשו חכמינו כמדבר באונאת דברים. דוגמה לאונאת דברים האסורה על פי המקרא הזה נתנו בעבריין ששב בתשובה: "אם היה בעל תשובה, לא יאמר לו: 'זכור מעשיך הראשונים.'"²¹

לרעיון התשובה יש ביטוי כבר בתורה ובנביאים. בפרשתנו נאמר: "ושבת עד ה' אלהיך" (דברים ל, ב), והנביא יחזקאל מדגיש: "רשעת הרשע - לא יכשל בה ביום שובו מרשעו" (יחזקאל לג, יב)

עיקרה של התשובה הוא תהליך אישי ורצוני של השב עצמו, ואין הדבר תלוי אלא בו, כדברי הרמב"ם¹: "שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד... וכן יתנחם על העבר... ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם."

גדול כוחה של התשובה, שהיא מוחקת את העבר, והופכת את השב בתשובה מ'עבריין' ל'צדיק'. עניין מופלא זה, שינוי של מה שכבר נעשה והפניית ציר הזמן

---

²¹ יחזקאל הנביא חי בדור של חורבן וייאוש. יהודים בדורו של יחזקאל טענו: 'נמקים אנחנו בעוונותינו'. יש לפעמים שדור שלם מרגיש שהוא 'מובדל מה' אלוקי ישראל'" (הרב י"ד סולובייצ'יק)

²⁴ משנה, בבא מציעא, שם, וברייתא, שם. וראה רמב"ם: הלכות מכירה, פרק יד, הלכה יב; הלכות תשובה, פרק ז, הלכה ח.

לאחור, הוא סוד התשובה.

מכאן אנחנו מגיעים לשאלה האם התשובה פוטרת מעונש? יש בכוחה של התשובה למחוק את עברו של האדם, שאלה היא אם מי ששב מחטאו נפטר מן העונש עליו, משום שכעת הוא נחשב ל "איש אחר" לכאורה, הן מדברי הנביאים והן מדברי חז"ל עולה שהתשובה יכולה לבטל את העונש, כגון בדברי הנביא יחזקאל:

"בְּאֶמְרֵי לְצַדִּיק חַיָּה יְחִיָּה, וְהוּא בָּטַח עַל צְדָקָתוֹ וְעָשָׂה עֲוֹן, כֹּל צְדָקָתוֹ לֹא תִזְכְּרָנָה, וּבְעֲוֹלוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה בּו יָמוֹת. וּבְאֶמְרֵי לְרָשָׁע מוֹת תָּמוֹת, וְשָׁב מִחַטָּאתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט חַיּוֹ יְחִיָּה, וְצַדִּיקָהּ. חָבֵל יִשִּׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה יִשְׁלַם, בְּחֻקוֹת הַחַיִּים הֵלֶךְ לִבְלִיתִי עֲשׂוֹת עֹל לֹא יָמוֹת. כֹּל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזְכְּרָנָה לוֹ, מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָהּ עָשָׂה, חַיּוֹ יְחִיָּה (יחזקאל לג, יג-טז)

3

"אם עשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להן"

אין הדבר פשוט כלל וכלל שהתשובה פוטרת מעונש, לא מן הבחינה העקרונית ולא מן הבחינה המעשית: אם אחת ממטרותיה של הענישה היא הרתעה, היכן ההרתעה, אם העברייין הפוטנציאלי יודע שאפשר שלא ייענש, אם ישוב בתשובה ויתכפר לו?! יתרה מזו, גם אם מטרת העונש היא להרתיע אחרים, בבחינת "למען ישמעו וייראו", אם לא ייענש העברייין, אי-הענישה לא זו בלבד שלא תרתיע אחרים מלחטוא אלא אף תמריץ אותם, כשיראו שחטא פלוני ולא נענש! שאי-הענישת העברייין מהווה מכשול בפני אחרים, והענישתו היא הסרת המכשול, שלא יחטאו אחרים בעטיו. שאלה אחרת היא מן הבחינה המעשית: כיצד נדע שאכן

³ רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ב, הלכה ב.

שב העבריין בתשובה?

עיון במקורות התלמוד מלמד שאין הדבר כפי שנראה ממבט ראשון, אלא בית הדין אינו מביא בחשבון את תשובתו של העבריין, ושיש להבחין בעניין השפעת התשובה על הענישה בין דיני שמים לדיני אדם. התלמוד אינו דן בשאלת השפעת התשובה על העונש בידי אדם, ופשוט שאין התשובה מבטלת את העונש-נמצא שהתלמוד מניח שהתשובה אינה מבטלת את העונש בידי אדם⁴.

אך מדוע אין בית דין מתחשב בתשובה לעניין העונש?

המבי"ט, ר' משה מטראני מבחין בין כוח התשובה להפוך את הרשע לצדיק לבין הצורך להעניש את החוטא על חטאו, אף שעתה הוא צדיק. לדבריו,⁷ כשם שהאדם נענש מן השמים לכפר על עברות חמורות, אף ששב בתשובה,⁸ והתשובה "כוללת לכל העוונות, קלים וחמורים" כן הוא גם בעונשי בית דין, שהתשובה "גורמת לאדם שיקרא צדיק, ואחריה מקבל העונש בעוונות החמורים; ולזה אינה מספקת התשובה לסלק מעליו עונש בית דין, כי גם שחזר בתשובה בוידוי, ונחשב צדיק, צריך הוא לקבל עונשו"⁹.⁴

לדברי ר' יחזקאל לנדא¹⁰ טעמו של דבר הוא, שאלמלי כן, "בטלו עונשי תורה בכלל".

וכיוון שהתשובה תלויה בלב ולא במעשים חיצוניים, אי לזאת, אילו הייתה התשובה פוטרת מעונש, אי אפשר היה להעניש אף לא עבריין אחד, משום שאין בכוחנו לבחון כליות ולב, וכל אחד היה אומר ששב בתשובה, ואז לא היה עונש

---

⁴וראוי להעיר כאן על יוצא מן הכלל חשוב העולה מדברי הרמב"ם בעניין אנשי עיר הנידחת: "אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב; ואם יעמדו באיוולתם, בית דין מצווים לכל ישראל לעלות עליהם לצבא..
⁷בית אלהים, שער התשובה, פרק ב.
⁸ראה משנה, יומא ח, ח (פו ע"א), שבעברה על מצוות עשה, התשובה מכפרת, ואילו בעוונות חמורים יותר, אין די בתשובה, וצריך שיכפרו גם יום הכיפורים או ייסורים או מיתה.
⁹אפשר שהוא מתכוון לומר שהטלת העונש באה לכפרה, כפי שהוא מסביר שם, שעל אף התשובה, עדיין החוטא צריך כפרה.
¹⁰שו"ת נודע ביהודה, מהדורא קמא, אורח חיים, סימן לה, ד"ה אלא שאומר אני (דף טז, טור ב)

המרתיע עבריינים שבכוח

גם כשברור לבית הדין שהאדם שב בתשובה, תשובתו אינה מבטלת את העונש בגלל גזרת הכתוב.
לשיטתו של החיד"א, ר' חיים יוסף דוד אזולאי בית הדין אינו מתחשב בתשובתו של העבריין משום שאינו מסוגל לבחון כליות ולב, ורק הקב"ה יודע נסתרות, לדעת מי עשה תשובה ולמחול לו על עונשו.

בענישה לצורך שעה

כאן הענישה נתונה לשיקול דעתו של השופט: הוא רשאי להעניש גם **בהיעדר עדויות** הדרושות בענישה שעל פי הדין הקבוע, והוא רשאי גם לקבוע עונשים על **מעשים** שאין מענישים עליהם על פי הדין הקבוע¹³. בתוך מרחב שיקול הדעת המוענק לשופט בענישה מסוג זה, יש לשופט אפשרות להתחשב גם בתשובתו של העבריין בבואו לשיקול אם עדיין יש צורך בהענשת החוטא ומידת חומרת העונש הראוי¹⁴. זאת ועוד, השיקול לעודד עבריינים ששבו בתשובה או לעודד עבריינים לשוב בתשובה, ולא לדחותם, עשוי אף הוא להיות בעל משמעות¹⁵.

הרשב"א, ר' שלמה בן אדרת שהבהיר בתשובותיו את סמכויות הענישה שלא על פי הדין הקבוע, תוך הדגשת ההסתמכות על שיקול דעתו של השופט¹⁶, מדגיש את הצורך להתחשב בתשובתו של העבריין בענישה מסוג זה. בפני הרשב"א הובאה

שאלה בדבר נער כוהן שנחשד בעברה, ונמנעו ממנו בשל כך מתנות כהונה, "ונשבע הנער שלא ישוב לקלקולו, ועבר על קלקולו, ונתייחד עם העריות על פי עדות נשים", ואחר כך בא כמתנצל, ואמר כי עבר באחרות ולא בזו, וקיבל עליו כל מה שיטילו עליו, ומאותו היום לא יצא עליו קול באותן הרעות. ונשאל הרשב"א: כיצד יש לנהוג עם הנער לעניין מתנות כהונה? והשיב: "כבר אמרתי, שכל הדברים האלה הולכין אחר עיני הבית דין. אם רואה אתה שחזר בו, נס נא אותו, ותן דעתך עליו: אם יתחרט וישוב מדרכו הרעה, יסרהו קצת על הקודם, ופשוט ידך אליו לקבלו בתשובה, שהרבה דחיות הרשעים בשתי ידיים עושה". לאחר שהביא הרשב"א ראיות לכוחה של התשובה ושיש לעודד עבריינים לשוב, כתב למסקנה לעניין מתנות הכהונה: "ואם הנער הזה, רואה אתה שהוא מתחרט, וחוזר מדרכו הרעה, הניחהו ויתן לו מי שיתן".⁵

מתשובת הרדב"ז, ר' דוד בן זמרה אנו שומעים לכאורה שגם אם אנו מטילים על העבריין עונש לצורך שעה במקום העונש המגיע לו על פי הדין, יש נסיבות שבהן אין להתחשב בתשובתו של העבריין, כשם שלא היינו מתחשבים בתשובתו, אילו היינו מטילים עליו את העונש המגיע לו מדין תורה. הרדב"ז דן בדברי הרמב"ם, האומר בפירוש המשניות²⁴: "וכן מן המקובל בידינו, המפורסם למעשה, כי האדם שעושה עברה שהוא חייב עליה מיתת בית דין, כיון שאין אנו יכולים היום לדון דיני נפשות, מחרים אותו חרם עולם... אחרי שמלקין אותו, ואין מתירין אותו לעולם". לדבריו,²⁵ הרמב"ם מדבר במי שעבר עברה בעדים והתראה, שאילו היינו דנים היום דיני נפשות, היה נידון למיתה. אבל אם עבר עברה שיש בה חיוב מיתת בית דין, והיו עדים בדבר, אבל לא התרו בו, וממילא אי אפשר היה לענשו מדין תורה,

¹³ראה נ' רקובר, שלטון החוק בישראל, ירושלים תשמ"ט, עמ' 146: חריגה מדיני עדות בענישה לצורך שעה.

¹⁴ראה לעניין זה גם א' בן זמרה, "שיקולי ענישה בספרות השאלות והתשובות", שנתון המשפט העברי ח (תשמ"א), עמ' 77, בעמ' 38-39.

¹⁵ראה למשל נ' רקובר, מטרה המקדשת את האמצעים, ירושלים תש"ס, עמ' 3011 ואילך.

¹⁶ראה: שו"ת הרשב"א, חלק ג

"דין אותו כפי רשעו, אבל אין מחרימין אותו חרם עולם.²⁶ הרדב"ז מבאר את הטעם לאפשר את התרת החרם לעבריין שאינו חייב מיתת בית דין: "כיון שלא נתחייב מיתת בית דין, למה יחרימו אותו חרם עולם, שהוא עומד במקום מיתה? והרי יש לו תקנה בתשובה, שאין לך דבר שעומד בפניה."

מנגד הוא אומר שאם העבריין חייב מיתת בית דין, אין להתחשב בתשובתו, כשם שבית דין שדן דין תורה אינו מתחשב בתשובתו של העבריין. וזה לשונו:

ולא יקשה עליך, אפילו מי שעבר עברה שנתחייב מיתת בית דין, אם עשה תשובה, למה לא יתירוהו? שהרי כל המומתים מתוודים,²⁷ אפילו הכי ממיתין אותם. וחרם זה במקום מיתה עומד. הילכך אין מתירין אותו כלל. ואם יעשה תשובה בינו לבין בוראו, הוא יענישהו כפי משפטו הצדק. אבל אנחנו, עשינו מה שעלינו, כאשר היו עושין בית דין בזמן שהיו דנין דיני נפשות.⁶

סיכום כללי של הנושא

יש בכוח ה'תשובה' לשנות את מעמדו של האדם. פשעיו של העבריין נמחים, והוא פותח דף חדש בחייו. אתמול נקרא 'רשע' והיום נקרא 'אחיק'. אתמול היה שנוא, והיום הוא אהוב ונחמד. בעל התשובה מבקש להכריז: אני עתה אדם אחר ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים. כיוון שכן, כבר אין לכאורה כל מניעה מלהחזירו לתפקידו הקודם, ואף אין הצדקה לספק מידע על עוונותיו ועל פשעיו ועל הרשעותיו שהפכו לנחלת העבר. יתרה מזו, אין ל'אונאת דברים' גדולה מהזכרת מעשיו הקודמים של השב בתשובה, וגילוי פשעיו לאחרים יש בו משום איסור לשון הרע. ולא זו בלבד. אם

---

²⁴פירוש המשניות לרמב"ם, חולין, פרק א, משנה ב.

²⁵שו"ת הרדב"ז, חלק ו, סימן ב אלפים עח.

²⁶להבחנתו הוא מסתייע מלשון הרמב"ם שם, שכתב לפני כן על ישראל ש'עבר עבירת מיתה'. כלומר, הרמב"ם מבדיל בלשונו בין מי שעבר עברת מיתה (כלומר, באופן שאין מענישים אותו עליה) לבין מי 'שעבר עברה שהוא חייב עליה מיתת בית דין' (כלומר שמענישים אותו עליה).

מזכיר לעברייין ששב בתשובה שלמה את מעשיו הראשונים, הוא יראה את עצמו כדחוי, ויישאר בעבריינותו, אך אם נמנע מלהזכיר לו את מעשיו הראשונים ונאפשר לו לחזור לתפקידו הקודם, נעודד את חזרתם למוטב של עבריינים.

2 אירועים המביאים לידי ביטוי את הנושא:

אירוע 1: משרד עורכי דין חיפש מזכירה שתנהל את המשרד. המשרד ראיין מועמדות שונות ומתוכן רצה לבחור אחת מהן. לפני ההחלטה הסופית פנה למרשם הפלילי וביקש לברר אם יש למועמדת הסופית עבר פלילי. הסיבה לכך נבעה מכך שהמשרד מתעסק עם כספים רבים, ולפיכך היה חשוב לו לוודא כי למועמדת אין עבר פלילי.

המשרד עצמו אינו יכול במסגרת החוק לברר לגבי העבר הפלילי של המועמדת, מאחר ומשרד עורכי דין אינו מופיע ברשימת הגופים הרשאים לקבל מידע. האפשרות

היחידה העומדת בפניהם, היא שהמועמדת עצמה תפנה ישירות על מנת לקבל מידע על עצמה.

אירוע 2: נדב שימש ככהן בבית המקדש ועבד במשרה חלקית עקב ריבוי הכוהנים. נוצר מצב שנותר לו זמן פנוי. בזמנו זה היה משמש נדב כשוחט וזאת מאחר והיה בעל מיומנות רבה כתוצאה מעבודתו במקדש במחלקת הקרבת הקורבנות. באחד הימים ראה נדב את חברו כשהוא גונב מכשיר טלוויזיה מחנות האלקטרוניקה השכונתית. בעת שנקרא להעיד טען נדב כי חברו היה איתו ולא היה מעורב בשום גניבה.

נדב לא יוכל לחזור לתפקידו כשוחט מיד כששב מחטאו, אלא בנוסף לחזרה תשובה, יהיה עליו לבצע מהלכים המוכיחים את טוהר כוונותיו, לדוגמא: לנסוע לעיר אחרת שבה לא מכירים אותו ולבצע מעשה חשוב כגון: החזרת אבידה גדולה.

לגביי מתן עדות בבית הדין, נדב לא יהיה כשר למתן עדות, עד אשר יעשה מהלכים, המצביעים על טוהר כוונותיו בדומה לדברים ששייכים לסוגיית השוחט.

בנושא הכהן נדב יכול לחזור לתפקידו בבית המקדש, מיד לאחר שחזר בתשובה .

*במקרה ונדב הרג אדם הוא לא יוכל לחזור למעמדו הקודם, עקב חומרת העבירה.

המשפט הישראלי

חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, תשמ"א-1981

לפני שהתקבל חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, תשמ"א 1981, עברו כ-15 שנים של דיונים והתלבטויות בתחום בו הוא עוסק ואף הוגשו הצעות חוק שונות, אך לא היה די בהן כדי להתמודד עם בעיית הרהביליטציה .

משנתקבל החוק, הוכנס שינוי לטובה בכיוון הרהביליטציה שהתבססה כמוסד משפטי

בדין הישראלי.

מטרתו של חוק המרשם ותקנת השבים שחוקקה הכנסת, אינה רק הסדרת דרכי רישום עברם הפלילי של עבריינים ודרכי קבלת מידע מן המרשם, אלא החוק מבקש גם לבטא מסר שיש לעודד עבריין שמעד, לשוב ולהשתלב בחברה. מסר זה בא לידי ביטוי גם בשמו של החוק 'תקנת השבים'.

חוק המרשם הפלילי מתעסק ברישום של עניינים פליליים ובין היתר במסירת מידע ובהתיישנות ומחיקת רישום. המרשם הפלילי מנוהל על-ידי המשטרה, פרטי הרישום כוללים בין היתר הרשעות ועונשים של בית משפט בשל פשעים ועוונות, המרשם אינו כולל הרשעות של בית משפט/בית דין בשל חטאים. *התוספת הראשונה של חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים כוללת רשימה של גופים הזכאים לקבל מידע מהמרשם לצורך מילוי תפקידם.

*סמכויות שהוענקו לנשיא המדינה הינם:

-סמכות לקצר או לבטל תקופת התיישנות

-סמכות לקצר או לבטל תקופת מחיקה

-סמכות להטיל תקופת התיישנות/מחיקה לגבי עבירות חמורות ביותר

חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, תשמ"א-1981 חקיקה

פרק א': המרשם הפלילי

ניהול המרשם

1. (א) המשטרה תנהל מרשם פלילי ובו פרטי רישום לעניין כל אדם

שניתנה לגביו הרשעה או החלטה אחרת כאמור בסעיף 2.

(ב) פרטי הרישום יימסרו למשטרה מאת מי שנקבע לכך ובדרך

שנקבעה לכך בתקנות.

(ג) אין באמור בסעיף זה כדי לגרוע מסמכות המשטרה לנהל

רישומים אחרים הדרושים לה לצרכיה.

(...)

פרטי הרישום

2. להלן פרטי הרישום:

- (1) הרשעות ועונשים של בית משפט או בית דין בפלילים (להלן - בית משפט) בשל פשעים ועוונות (להלן - עבירות);
- (2) צווי מבחן, צווים בדבר התחייבות להימנע מעבירה - למעט צווים נגד מתלונן - וצווי שירות לתועלת הציבור, אף אם ניתנו ללא הרשעה, והכל עקב עבירה;
- (3) קביעת בית משפט באישום בעבירה כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד בדין או אינו בר-עונשין מחמת היותו חולה נפש או לקוי בכשרו השכלי;
- (4) קביעה לפי סעיף 24 וצו לפי סעיף 26 לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971;

פרק ב': מסירת מידע

סייג למסירה

3. המרשם יהיה חסוי ולא יימסר מידע ממנו אלא לפי חוק זה.

גישה למרשם

4. (א) המרשם יהיה פתוח לפני הגופים המפורטים להלן והם יהיו רשאים להעביר ביניהם מידע מן המרשם, כל זאת במידה שהדבר דרוש למילוי תפקידם:

- (1) המשטרה, בהתאם לפקודות קבע;

(2) שירות הביטחון הכללי, לפי כללים שיקבע ראש שירות הביטחון הכללי;

(3) המשטרה הצבאית, לפי כללים שיקבע קצין המשטרה הצבאית הראשי;

(4) מחלקת בטחון שדה של צבא-הגנה לישראל לצורך ביצוע חקירות ביטחוניות, לפי כללים שיקבע ראש מחלקת בטחון שדה.

(ב) כללים לפי סעיף קטן (א) טעונים אישור היועץ המשפטי לממשלה וועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, ואינם טעונים פרסום ברשומות.

תקנת השבים בפסיקה

המצב טרום חוק תקנת השבים- פרשת "בוסי"
הפרשה אותה נכנה פרשת "בוסי" נדונה בבג"צ 245\66 בוסתנאי סחה "בוסי" נגד המפקח הכללי למשטרת ישראל, פ"ד כ(4) 441.
לפי התאריך, מבינים שמדובר לפני חקיקת חוק תקנת השבים ואף לפני חוק יסוד: חופש העיסוק-שרלבנטי לעניין.
בעניין זה, העותר (בוסי), בעל עבר פלילי עשיר, נידון לשבע שנות מאסר בשל עבירת אינוס. אחרי שריצה שני שלישים מהעונש, שוחרר ברישיון להלך חופשי.

לאחר זמן, ביקש רישיון לנהל עסק בית אוכל ובר בשם "הפרסה" ברחוב דיזנגוף בתל אביב, אך המפכ"ל סירב לאשר את הרישיון.

מבלי לקבל את הרישיון, פתח העותר את העסק והשקיע בו, לדבריו, סכום של 15 אלף ל"י. הוא נתבע לדין פלילי על ניהול העסק ללא רישיון ומכירת משקאות חריפים ללא רישיון וב"כ התביעה ביקש לצוות על סגירת העסק בנוסף לעונש המתאים על העבירות. השופט העירוני, שמע שורה של עדים שהעידו כי לא נתקלו באנשי העולם התחתון בביקוריהם במקום, וקבע כי התרשם מעדויות אלה ועל כן הוא נותן אמנם את הצו לסגירת העסק בהיעדר רישיון, אך הוא דוחה את הסגירה ל-9 חודשים כדי לאפשר לעותר "לנהל מאבק על זכויותיו". העותר פנה שוב בבקשת רישיון אך מבוקשו נדחה בשל סירוב המשטרה לאשר את מתן הרישיון. על כך פנה לבג"צ.

לפי פרשה זו ניתן להבחין בכך שהשופט מתרשם מניסיונו של העבריין לשקם את חייו ולחזור לתלם. והדברים של פיהם התבסס השופט, הם העדויות של מספר עדים שביקרו במקום, לכן השופט נותן לעותר הזדמנות של 9 חודשים להיאבק על זכויותיו.

סעיף 19 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים עוסק בתוצאות התיישנות ההרשעה וקובע:

(א) מידע על הרשעה שהתיישנה לא יובא בחשבון בין שיקוליו של מי שהיה זכאי לקבלו אילולא ההתיישנות.

(ב) מי שיש עליו מידע אינו חייב לגלות הרשעה שהתיישנה למי שאינו רשאי להביאה בחשבון; שאלה בדבר עברו הפלילי תיחשב כאילו אינה מתייחסת להרשעה שהתיישנה והנשאל לא יישא באחריות פלילית או אחרת מחמת שלא גילה אותה למי שאינו רשאי עוד להביאה בחשבון.

(ג) פסלות שנפסל אדם בשל הרשעה לתקופה שנקבעה בחיקוק תפקע אם עברה על ההרשעה תקופת התיישנות לפי חוק זה.

סעיף 20 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים עוסק בתוצאי מחיקת הרשעה

וקובע:

- (א) מי שנמחקה הרשעתו ייחשב לעניין כל דין כאילו לא הורשע, וכל פסול שנפסל בשל ההרשעה, בין מכוח חיקוק ובין מכוח פסק דין, לרבות פסק דין בהליך משמעותי, בטל מיום המחיקה; אולם אין במחיקה כדי להשפיע על מה שנעשה עקב ההרשעה.
- (ב) ראיה שיש בה גילוי הרשעה שנמחקה לא תהיה קבילה בהליך משפטי או לפני גוף או אדם הממלאים תפקיד ציבורי על פי דין, אלא אם מסר אותה בודעין מי שהרשעתו נמחקה.
- (ג) בהליך כאמור בסעיף קטן (ב) לא יישאל אדם שאלות לגילוי הרשעה שנמחקה, ואם נשאל לא יהיה חייב להשיב.
- (ד) שאלה בדבר עברו הפלילי של אדם תיחשב כאילו אינה מתייחסת להרשעה שנמחקה; על אף חובה המוטלת על פי דין או הסכם, לא יישא אדם באחריות פלילית או אחרת בשל הימנעותו מלגלות הרשעה שנמחקה, והימנעות מלגלות הרשעה שנמחקה לא תיחשב כהעלמת עובדה.
- (ה) מידע על הרשעה שנמחקה לא יובא בחשבון לעניין כל דין, אלא בידי גוף מן המפורטים בפרטים (ב) עד (ה) שבתוספת הראשונה.

בג"צ 1935/93

בשג"צ 3661/93

נספח פסיקה

שלמה מחפוד

נגד

1. השר לענייני דתות

נציגי השרים לפי סעיף 5 לחוק שרותי הדת היהודיים

3. נתניה.. ועוד

2. ועדת

מועצת עיריית

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

[31.1.94]

לפני המשנה לנשיא מ' אלון, השופטים א' ברק, ג' כץ

בקשה לצו על תנאי תאריכי הישיבות: כ"ז בסיון תשנ"ג (16.6.93) י"ד באלול תשנ"ג

31.8.93))

עו"ד נ' לב – בשם העותר
עו"ד י' גנסיין – בשם המשיבים 2-1
עו"ד א' וילצ'יק – בשם משיבים 15-3

פ ס ק – ד י נ

המשנה לנשיא מ' אלון: ביום ט"ז בניסן התשנ"ג (7.4.93) עתר העותר לבית-משפט זה להורות למשיבים 1 ו-2, המה השר לענייני דתות וועדת נציגי השרים לפי סעיף 5 לחוק שירותי הדת היהודיים, לבוא וליתן טעם "מדוע לא תבוטל ההחלטה... [של] ועדת נציגי השרים... ואשר לפיה נפסל העותר מלכהן בהרכבה החדש של המועצה הדתית בנתניה, ונתמנה אחר תחתיו." כן נתבקשו להוציא "צו-ביניים לפיו על המשיב מס' 1 ו/או על המשיבה מס' 2 להימנע מלפרסם ברשומות הודעה בדבר ההרכב החדש של המועצה הדתית... עד למתן ההחלטה הסופית בעתירה". בו ביום ניתן צו ביניים כמבוקש.

ביום כ"ו באייר התשנ"ג (17.5.93) צורפו לבקשת העותר (בשג"צ 2692/93), המשיבים 15-3 כמשיבים נוספים לעתירה, המה הרב שלוש, הרב הספרדי לנתניה; מר יהונתן כהן, הוא אותו "אחר" שנתמנה תחת העותר; מועצת עיריית נתניה; המועצה הדתית נתניה; והסיעות השונות במועצת עיריית נתניה.

בדיון הראשון שקיימנו בעתירה ביום כ"ז בסיוון התשנ"ג (16.6.93) הודיע לנו מר וילצ'יק, בא-כוחה המלומד של עיריית נתניה, כי "עיריית נתניה אין לה עמדה בעניין העתירה". דיון נוסף בעניינה של העתירה נתקיים ביום י"ד באלול התשנ"ג (31.8.93). ביום כ' באלול התשנ"ג (6.9.93) החלטנו לדחות את העתירה ולבטל את צו הביניים שניתן במסגרתה. להלן נימוקינו

-נספח פסיקה-

העובדות

2. העותר כיהן כחבר המועצה הדתית נתניה וכאחד מסגני יושב-ראש המועצה הדתית מיום 27.8.89. מינויו עמד להסתיים בתום שישה חודשים מיום בחירת המועצה של הרשות המקומית (סעיף 6(א) לחוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], התשל"א-1971); בחירות אלו נתקיימו ביום 28.2.89. בפועל, המשיכו העותר והמועצה הדתית נתניה לשמש בתפקידם מעבר לתקופה האמורה. ביום ט"ז באדר א' התשנ"ב (20.2.92), בבג"צ 4608/91 עציון ואח' נ' השר לענייני דתות ואח' (פ"ד מו(776)1), הורה בית-המשפט לחדש לאלתר את הרכב המועצה הדתית נתניה. בעקבות החלטה זו פנה השר לענייני דתות אל הרשות המקומית ואל הרבנות המקומית נתניה בבקשה "להציע את המועמדים לחברות במועצה הדתית במסגרת המכסה של הרשות המקומית ושל הרבנות המקומית", לפי האמור בסעיף 3 לחוק שירותי הדת היהודיים.

נספח פסיקה

על"ע 3761/00

אלכסנדר קוסטין
נגד

לשכת עורכי הדין בישראל - הוועד המרכזי

בבית-המשפט העליון

[24.12.01, 15.7.01]

לפני השופטים: ד' דורנר, י' אנגלרד, מ' נאור

בשם המערער - אבנר מנוסביץ עו"ד הוועד המרכזי ערעור על החלטת
בשם המשיב - ד"ר משה עליאש עו"ד

פ ס ק - ד י ן

השופטת ד' דורנר: 1. סעיף 20 לחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים תשמ"א 1981 (להלן: חוק תקנת השבים, או החוק) קובע:

(א) מי שנמחקה הרשעתו ייחשב לעניין כל דין כאילו לא הורשע, וכל פסול שנפסל בשל ההרשעה, בין מכוח חיקוק ובין מכוח פסק דין, לרבות פסק דין בהליך משמעותי, בטל מיום המחיקה; אולם אין במחיקה כדי להשפיע על מה שנעשה עקב ההרשעה.

(ב) נראה שיש בה גילוי הרשעה שנמחקה לא תהיה קבילה בהליך משפטי או לפני גוף או אדם הממלאים תפקיד ציבורי על פני דין, אלא אם מסר אותה בידועין מי שהרשעתו נמחקה.

(ג) בהליך כאמור בסעיף קטן (ב) לא יישאל אדם שאלות לגילוי הרשעה שנמחקה, ואם נשאל לא יהיה חייב להשיב.

(ד) שאלה בדבר עברו הפלילי של אדם תיחשב כאילו אינה מתייחסת להרשעה שנמחקה; על אף חובה המוטלת על פני דין או הסכם, לא יישאל אדם באחריות פלילית או אחרת בשל הימנעותו מלגלות הרשעה שנמחקה, והימנעותו מלגלות הרשעה שנמחקה לא תחשב כהעלמת עובדה.

(ה) מידע על הרשעה שנמחקה לא יובא בחשבון לעניין כל דין, אלא בידי גוף מן המפורטים השאלה המתעוררת בערעור שבפנינו היא, אם בפרטים (ב) עד (ה) שבתוספת הראשונה רשאית לשכת עורכי-הדין לסרב לבקשה לחידוש חברות של מי שנידון להוצאה מהלשכה לצמיתות בשל הרשעה בעבירה פלילית שיש עמה קלון, לאחר שהרשעתו נמחקה.

נספח פסיקה העובדות, ההליכים והטענות: בשנת 1985 הורשע המערער, בעבירות של קשירת קשר לביצוע פשע, קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, עושיק, זיוף מסמכים ושבועת שקר. המערער נידון ל-4 שנות מאסר, מתוכן שניים וחצי לריצוי בפועל והיתרה על תנאי, וכן הוטל עליו לשלם קנס בסך מיליון וחצי שקלים (ישנים). בעקבות הרשעתו, הועמד המערער לדין משמעותי בפני בית הדין המשמעותי המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב-יפו, אשר החליט להטיל עליו עונש של הוצאה מן הלשכה לצמיתות. בשולי גזר הדין נכתב, כי לצורך סעיף 52 לחוק לשכת עורכי הדין, הקובע תקופה של עשר שנים שלאחריה רשאי מי שהוצא מן הלשכה לבקש את חידוש חברותו, מניין תקופת הוצאת המערער משורות הלשכה יחל מן המועד שבו הושהה זמנית לראשונה מחברותו בלשכה, כלומר מתאריך 02/01/85. בית הדין המשמעותי הסביר, כי "רוצים אנו לתת ביטוי לתקוותינו כי הנאשם אכן ייתקן את דרכו בחברה, ויזיח את עצמו בשטחי פעילויות אחרים". בחלוף כעשר שנים, בשנת 1995. ביקש המערער

לחדש את חברותו בלשכת עורכי הדין. בקשתו נידונה ע"י הועדה המרכזית של לשכת עורכי דין, ובתאריך 24/12/96 הוחלט לדחותה לנוכח חומרתן הרבה של העבירות שבהן הורשע או אז פנה המערער בבקשה לנשיא המדינה לקיצור תקופת המחיקה של הרשעתו. נשיא המדינה נענה לבקשה, והרשעתו של נמחקה מתאריך ה-1.10.98 בהסמכתו על מחיקת הרשעתו, חידש המערער את בקשתו לחידוש חברותו בלשכה. במכתב הבקשה ששלח ללשכה הוזכרה, בין היתר, הרשעתו של המערער, וצוין כי המערער הוצא מן הלשכה בשל הרשעה זו, וכי ההרשעה נמחקה. אף בקשה זאת נדחתה בעטייה של ההרשעה שנמחקה.

בערעורו בפנינו כנגד החלטה זו טען המערער, כי לנוכח הוראת סעיף 20 לחוק תקנת השבים, יש לראותו כמי שלא הורשע בפלילים ועל-כן הוא זכאי לחידוש חברותו בלשכת עורכי-הדין. המערער טען עוד, כי חוק תקנת השבים אינו מונה את הלשכה עם הגופים הרשאים להביא בחשבון שיקוליהם הרשעה שנמחקה, ועל-כן הלשכה הייתה מנועה מלהסתמך על הרשעתו לצורך דחיית בקשתו. בתשובה לערעור טענה הלשכה, כי מחיקת ההרשעה מבטלת את העילה להוצאת המערער מן הלשכה, אך ללשכה שיקול-דעת בקבלת חבר לשורותיה וכי, על-כל פנים, האיסור על הבאה בחשבון של הרשעה-שנמחקה בכלל השיקולים, אינו חל על מי שגילה בעצמו ללשכה את עברו הפלילי.

נספח פסיקה

שני פסקי דין אלו, דנו בעבירה שהתיישנה, והגישו לגביה מן ההסדר הקבוע בכוח תקנת השבים לגבי עבירות שההרשעה בהן נמחקה. בבג"ץ מחפוד נקבע, כי מן הסיפא של סעיף 20 (ב) לחוק תקנת השבים, הקובע כי ראייה אודות הרשעה שנמחקה תהיה קבילה אם נמסרה ביודעין על ידי מי שהרשעתו נמחקה, יש להסיק כי במקרה כזה הגופים שקיבלו את המידע יורשו להתחשב בו. השופט גבריאל ברך, לאחר שהצביע על הפגיעה לכאורה שיש בפירוש כזה בתחושת הצדק, ציין, שגם המשפט הפלילי יש שהרשעת נאשם אינה מבוססת על עדויות התביעה אלא על הודאתו.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי בנושא "מעמדו של עבריין שריצה את עונשו":

על פי עבודה זו אנו יכולים להבחין במספר מאפיינים דומים ואף שונים בין המשפט העברי לבין המשפט הישראלי.

ראשית אתחיל מהמאפיינים השונים. המשפט העברי ברובו מתבסס על תקופת התנ"ך, על דברי חכמים כמו הרמב"ם. במשפט העברי ישנם ציטוטים מן המקורות הרבים שבפנינו הקשורים לנושא העבודה, אך חשוב לציין שבמשפט העברי מי שחטא אינו מכונה כ'עבריין' ציטוט המעיד על כך - "כיוון שלקה הרי הוא כאחיר" לעומת זאת המשפט הישראלי, מבוסס כל תקנת השבים וחוק המרשם הפלילי שמנוהל ע"י המשטרה. כמובן שעל פי המשפט הישראלי אדם שחטא, הינו מכונה- עבריין.

אך למרות השוני בין השניים ישנו מאפיין משותף שמוצג באופן ברור להפליא-גם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי מעודדים לשיקומו של החוטא, לעזור לאדם שמעד להשתלב מחדש בחברה.

ביבליוגרפיה

חקיקה

ספר זכויות האזרח "נוער שוחר משפט עברי"
היחס לעבריין בעת ריצוי העונש - עמוד 10
חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, תשמ"א 1981 - עמוד 51

פסיקה

תקנת השבים בפסיקה - עמוד 65
אתר "תקדין"-פסקי דין

ספרות מחקר

ספרים

תקנת השבים -נחום רקובר

משפט עברי

אתר מ"טח- מעמדו של עבריין שריצה עונשו במשפט הפלילי.
"ספר זכויות האזרח "נוער שוחר משפט עברי"